

Kind in de context

De ontwikkeling van het basisschoolkind
in contextueel perspectief

Ageeth Bolks-Holtvlüwer

Kind in de context

De ontwikkeling van het basisschoolkind in
contextueel perspectief

Ageeth Bolks-Holtvlüwer

Scriptie in het kader van
School voor pastoraat, derde jaar (2013/2014)
Stichting Koinonia, Drachten

Ommen, 2014

Inhoud

Inhoud.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Context.....	4
2.1. Ieders eigen context.....	4
2.2. De verbanden binnen de driehoek.....	6
2.3. Drijfveren en dimensies.....	7
2.4. Voorwaarden om tot een gezonde ontwikkeling te komen.....	9
2.5. Bijbelse visie op de mens.....	11
2.6. Verantwoordelijkheid.....	12
2.7. Niemand heeft een perfect ontwikkelde motor.....	12
3. Bedreigingen in de ontwikkeling van het kind.....	15
3.1. Thema's.....	15
4. De contextuele rol van de leerkracht.....	18
4.1. Meerzijdige partijdigheid.....	18
4.2. Erkenning.....	19
Intermezzo: casus.....	20
4.3. Dialoog.....	21
4.4. Grenzen aan de begeleiding op school.....	22
5. Conclusies en aanbevelingen.....	24
6. Samenvatting.....	25
Literatuur.....	26
Nawoord.....	27

*Bij de voorpagina:
een aantal foto's uit mijn eigen context.
V.l.n.r.: mijn moeder met haar zus als basisschoolkind,
ik als jong meisje, een schoolfoto van mijn man (r) en zijn
broer, ik en mijn zonen met ieder hun eigen plek in de rij.*

1. Inleiding

De afgelopen jaren volg ik als leerkracht, vertrouwenspersoon en moeder de maatschappelijke ontwikkelingen ten aanzien van het onderwijs. Het onderwijsbeleid lijkt uit te gaan van de maakbaarheid van het kind. Door vroeg de psychologische en cognitieve ontwikkeling van de kinderen in kaart te brengen halen we het maximale uit het kind. Vroeg signaleren en daarop reageren door ondersteuning- en ontwikkelprogramma's lijkt de oplossing voor de toekomst. Door voor- en buitenschoolse opvang worden kinderen voorbereid op de basisschool.

Wat gebeurt er met de psychische en emotionele ontwikkeling van het kind? Wat gebeurt er met ouders als je kind vanaf de wieg al moet scoren en als kleuters al een citotoets moeten maken? Als ouder kun je denken: Is er iets mis met mijn kind? Wat doen wij als ouders niet goed? Als ouder doe ik zo mijn best, mijn kind moet het beter krijgen dan ik het vroeger heb gehad. Voor mij zijn dit belangrijke vragen.

Leerkrachten doen enorm hun best om het kind op een hoger niveau te krijgen. Dit is wat we graag willen bereiken en ook moeten bereiken, want de overheid rekent scholen af op objectiveerbare scores. Meten is weten. Ons land wil bij de top horen met het onderwijs. Maar hoe effectief is die benadering? Slaan wij geen belangrijke stappen over in onze omgang met de leerling en zijn/haar ouders?

Hoe gaan wij, als christelijke leerkrachten, hiermee om? Wat is uiteindelijk bepalend voor het kind om tot zijn doel te komen? Wat zegt de Bijbel hierover?

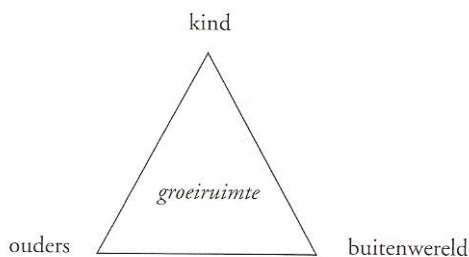
Door vanuit de contextuele wetenschap hiernaar te kijken, hoop ik hier meer zicht op te geven. Ik werk dat uit aan de hand van de volgende vraagstelling:

Hoe kan de contextuele wetenschap leerkrachten helpen in de begeleiding van het kind en de omgang met zijn ouders?

2. Context

Ouders en school werken samen bij het opvoeden en begeleiden van kinderen. Door deze opleiding en mijn werk als leerkracht is me steeds duidelijker geworden dat de verbinding tussen ouders en kind van wezenlijk belang is voor het functioneren van het kind. Hoe de situatie ook is waar een kind opgroeit, feit is dat kinderen altijd loyaal zijn naar hun ouders. Dit is een belangrijk gegeven in onze omgang met het kind. Ouders vertrouwen hun kind aan ons toe voor onderwijs en begeleiding. Pas als de verantwoordelijkheid van de ouders en die van de school in elkaars verlengde liggen, krijgt het kind echt de kans zich te ontwikkelen. Maar hoe geef je zicht op die gedeelde verantwoordelijkheid? Hoe kun je thuis en school op elkaar afstemmen?

We geven de verhoudingen tussen de drie “partijen” weer door ze in een driehoek te plaatsen en de zijden te beschouwen als contact- en communicatielijnen (Mulligen, 2011). Binnen deze driehoek vinden vitale processen plaats, die het leven en leren van het kind sterk beïnvloeden. Er is daar continu beweging. Daarom spreken we over “de dynamische driehoek”.

Figuur 1. De dynamische driehoek

Voor “buitenwereld” kunnen allerlei vormen van contact buiten het gezin worden ingevuld, bijvoorbeeld door school, leraar, begeleider, maar ook sportclub en het logeeraadres. De meest ingrijpende invulling is school. Onze overheid heeft gesteld dat elk kind vanaf vijf jaar leerplichtig is en onderwijs moet krijgen. Ouders die niet kiezen voor thuis onderwijs geven een deel van de opvoeding uit handen aan school. Ouders en school dragen ieder hun eigen verantwoordelijkheid met betrekking tot de opvoeding. In dit spanningsveld zoeken we een weg.

2.1. Ieders eigen context

Hoe ouders hun kinderen opvoeden heeft alles te maken met hoe ouders over opvoeding en onderwijs denken. De eerste jaren zijn vooral de ouders hoofdverantwoordelijk, als het kind

naar school gaat wordt het gedeelde verantwoordelijkheid. Daarom zoeken ouders ook een school die past bij hun visie en principes. Ouders rekenen erop dat de school hun kind onderwijst, maar ook waarden en normen bijbrengt. Scholen verwachten van ouders dat die hun kind opvoeden, maar ook dat zij het kind helpen bij het leerproces thuis en participeren in de school (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2013).

Ouders doen hun best om hun kind zich optimaal te laten ontwikkelen. De tendens is dat het goed moet gaan en daar willen ouders ook alles aan doen. Veel ouders denken dat, als het niet goed gaat met het kind, het aan iets anders ligt dan aan hun kind met zijn eigen persoonlijkheidsstructuur en de context waarin het opgroeit. Je houdt hiermee jezelf buiten schot als ouder. Wat is de invloed van het huidige gezin, met vaak tweeverdieners, en een maatschappij waarin iedereen moet presteren en je veel moet doen om erbij te horen? Professor Paul Verhaeghe (2012) zegt over gedragsstoornissen van kinderen (van ADHD tot lichte vormen van autisme) dat het opvoedingsproblemen zijn, hij wil het geen stoornissen noemen. "Het probleem een dergelijke naam geven is er in dit geval een probleem van maken". Het fenomeen ligt volgens hem dieper en is zeker niet met medicijnen op te lossen. Kinderen krijgen van huis uit geen houvast meer. De tijd die ouders gemiddeld met hun kinderen doorbrengen is nog ongeveer 15%. Opvoeding is voor een groot deel uit handen gegeven aan voor- en naschoolse opvang en scholen. De opvoeding gebeurt overal een beetje, door allerlei volwassenen, het is nooit echt bindend.

Vanuit het contextuele gedachtegoed kijken we een stap verder.

Bij elk van de drie participanten in de driehoek, ouders, kind en buitenwereld, moeten we verder kijken dan de personen zelf. Allemaal worden ze in hoge mate beïnvloed door hun geschiedenis, hun omgeving, hun relaties: ieder is verweven in een eigen netwerk, brengt in zichzelf een eigen context mee.

Vader en moeder hebben, zowel apart als samen, hun achtergronden die je als leraar maar zelden kent of kunt vermoeden, maar die hun gedrag sterk beïnvloeden. In een gesprek met ouders heb je bijvoorbeeld te maken met hun verwachtingspatronen, hun frustraties, hun onderlinge verhouding, waar je meestal geen weet van hebt. Zij dragen een heel verleden met zich mee waarop ze trots zijn of dat ze verafschuwen, maar dat hen toch gemaakt heeft tot wat ze nu zijn (Mulligen, 2011).

Soms begrijp je hier en daar iets van hun context, bijvoorbeeld als ze zeggen: "ons kind moet het beter krijgen dan wij vroeger". Achter de ouders staat verder het gezin waarin ze zijn opgegroeid en daarachter weer de verdere familie, grootouders, ooms en tantes. Bij contact met de ouders van een leerling speelt er een hele achtergrond mee, die een sterke invloed heeft op hun denken en doen, maar die wij niet of nauwelijks kennen.

Ook het kind heeft een eigen context, maar daar komen we als leerkracht wat gemakkelijker achter. Hoe zelfstandig is het kind, waar houdt het van, wat betekent zijn plaats in het gezin

voor zijn ontwikkeling en gedrag? En vooral: hoe is zijn verhouding met zijn ouders en met de andere gezinsleden, hoe veilig en gesteund voelt het zich thuis?

Ten slotte komen we bij ons als leerkrachten. Ook wij leven ieder in onze eigen context, hebben onze aanleg en opvoeding meegekregen en ervaringen opgedaan als leerkracht. Dat alles speelt een rol in de omgang met de leerlingen en hun ouders. Wie beseft dat hij emotioneel enigszins verwaarloosd is door zijn vader, moet ervoor oppassen dat hij/zij bij een verwaarloosde leerling niet meteen partij kiest tegen de vader, want dan vecht hij in feite tegen zijn eigen vader. Ken je als leerkracht je eigen context en erken je die?

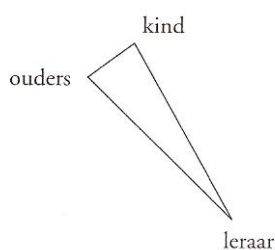
2.2. De verbanden binnen de driehoek

We tekenen de dynamische driehoek als een gelijkzijdige driehoek, dit verbeeldt een evenwichtige situatie. Binnen deze evenwichtige verhoudingen krijgt het kind de ruimte om zich te ontwikkelen. Die ruimte biedt veiligheid én uitdaging, geborgenheid én avontuur, afhankelijkheid én zelfstandigwording. Die groeiruumte verandert als er iets gebeurt in de onderlinge verhoudingen.

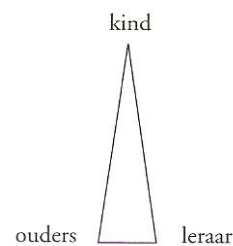
Een aantal voorbeelden:

- Als één van de ouders het kind zo in zijn greep houdt of als het kind zelf zich zo vastklemt aan zijn ouders, dat het bijna met hen samenvalt, wordt de zelfstandigwording sterk gehinderd en is de groeiruumte heel klein geworden (Figuur 2).
- De groeiruumte wordt verkleind als de leerkracht en de ouders bijvoorbeeld te veel op één lijn gaan zitten tégen het kind, of als de leerkracht de rol van de ouders gaat overnemen en zo als het ware enigszins met de ouders samenvalt (Figuur 3).

Het kind kan pas goed functioneren en zich ontwikkelen als het, in verbondenheid met zijn ouders, ook los van hen mag komen, bijvoorbeeld naar school gaan of zich binden aan vrienden.

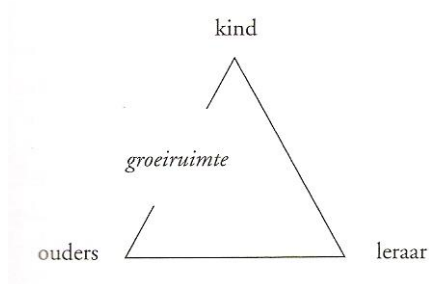

Figuur 2: De groeiruumte wordt beperkter naarmate ouder en kind samenvallen

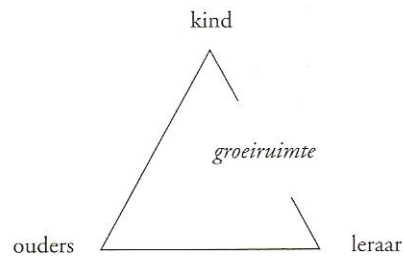

Figuur 3: De groeiruumte wordt beperkter naarmate ouder en leraar samenvallen

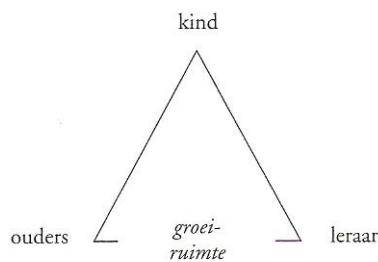
Ontstaat er een breuk tussen leerling en ouders, of tussen de leerling en de school, of tussen ouders en de school dan wordt zo'n relatief gestoord of zelfs opgeheven. Dan is de groeiruumte opengebrouken. De situatie is onveilig en structuurloos geworden voor het kind. Het kan er niet goed meer in groeien, er treedt stagnatie op. Het kind is als het ware 'losgeslagen'.

Figuur 4: De groeiruumte is structuurloos als de relatie tussen kind en ouders verbroken is.

Figuur 5: De groeiruumte is structuurloos als de relatie tussen kind en school (leraar) verbroken is.

Figuur 6: De groeiruumte is structuurloos als de relatie tussen ouders en school (leraar) verbroken is.

Wanneer de relaties binnen de driehoek onderling in evenwicht zijn, heeft het kind optimale groeimogelijkheden. Als de relaties niet in evenwicht zijn, verkleinen de groeikansen (Mulligen, 2011).

2.3. Drijfveren en dimensies

Door vanuit vier verschillende dimensies te kijken, komen we bij het gedachtegoed van de contextuele wetenschap. De grondlegger is Ivan Boszormenyi-Nagy (1920-2007). Over de band tussen ouders en kinderen is al veel nagedacht en geschreven en zo heeft de contextuele therapie zich steeds verder ontwikkeld en is er bekendheid aan gegeven. Prof. Nagy en Helm Stierlin (1926-) probeerden een synthese tot stand te brengen tussen een benadering die zich richt op de innerlijke processen van het individu en één die zich richt op de interacties tussen individuen (Onderwaater, 2011). De context speelt een grote rol in een mensenleven. Alle vier dimensies hebben invloed op het gedrag van mensen

Wat verstaan we precies onder de verschillende dimensies:

- **Feiten**

De eerste dimensie is die van de feiten. Een feit is het geslacht, de leeftijd, de plaats in de kinderrij, de invloed van de persoonlijkheidsstructuur, de gezondheidssituatie, de partnerkeus, geboorte van een kind, het overlijden van een geliefde etc. Soms is een feit een belangrijke verklaring voor gedrag. Maar feiten staan nooit op zichzelf, ze worden altijd geïnterpreteerd vanuit ieder zijn eigen context.

- **Psyche**

De tweede dimensie noemen we de dimensie van de psychologische vermogens. Heb je geleerd om te kunnen vertrouwen, kun je verantwoordelijkheid nemen? Heb je je kunnen identificeren en hoe is je zelfbeeld ontwikkeld en heb je geleerd om samen te werken. Je kunt de tweede dimensie ook zien als levensscript, dit is voornamelijk onbewust geschreven in de kinder- en tienertijd. Het vormt je referentiekader waar je reacties uit voortkomen.

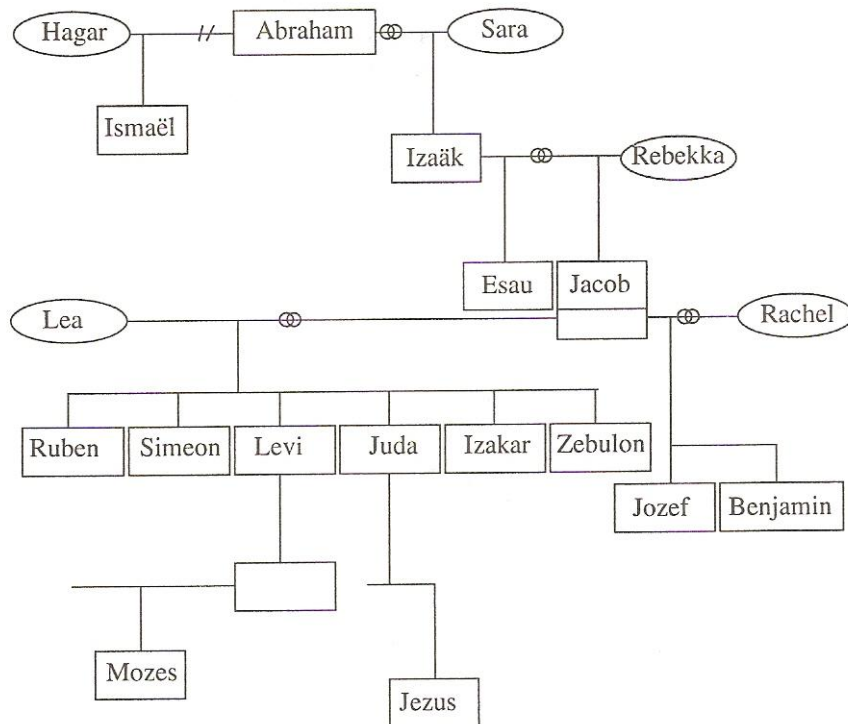
- **Interactie**

De derde dimensie is de interactie. Het gedrag van de één roept het gedrag van de ander op. Welke positie neem je in in de communicatie? Ga je boven iemand staan of voel je je juist de mindere. Wordt er naar elkaar geluisterd en mag iedereen zeggen wat hij vindt, is er dialoog? Gaan we voor hetzelfde doel of bestrijd je elkaar, ga je voor je eigen gelijk en verlies je het doel uit het oog.

- **Relationele ethiek**

De vierde dimensie is de relationele ethiek. In deze dimensie wil je zicht krijgen hoe het is met de balans van het geven en ontvangen. Is de situatie rechtvaardig of onrechtvaardig waar het kind in opgroeit? Rechtvaardig is als je krijgt waar je recht op hebt. Onrecht is als je niet krijgt waar je recht op hebt. Krijgt het kind ruimte om verantwoordelijkheid te dragen naar vermogen en hoe zit het bij de ouders? Kunnen zij de verantwoordelijkheid aan om een kind op te voeden, groeiruimte te geven etc.? De vierde dimensie is de dimensie waarin je kunt werken aan verandering. Bewustwording is het begin van de verandering!

Feiten in de eerste dimensie hebben invloed in de tweede, derde en vierde dimensie. Feiten uit het leven van ouders hebben veel invloed op kinderen, feiten vertellen over de geschiedenis. Hier krijg je duidelijk zicht op door een genogram te maken. In een genogram zie je de feiten en van daaruit kun je onderzoeken wat voor invloed die hebben in de tweede en derde dimensie.

De dimensies kun je dus niet los van elkaar zien. Ze vullen elkaar aan. Het zijn aspecten die in elke situatie aanwezig zijn en van waaruit je elke situatie kunt bekijken. Het is niet zo dat één van deze dimensies dé oorzaak is van een probleem. Evenmin is het zo dat de ene dimensie de andere veroorzaakt: ze zijn er alle tegelijk, een probleem heeft raakvlakken met alle dimensies. Als je in de praktijk te maken krijgt met problematisch gedrag van een kind ga je onderzoeken waar dit gedrag vandaan kan komen. Een voorbeeld: het kind vraagt veel aandacht, is voortdurend gericht op jou en houdt je nauwlettend in de gaten. Het kind is snel afgeleid en heeft moeite om zich te concentreren. Wat is er gebeurd waardoor het kind anders reageert? Zijn het vooral **feiten** die het kind ertoe brengen om op een bepaalde manier te handelen of is het zijn **psychische** vermogen of is het de **interactie** die het gedrag beïnvloedt. Hetzelfde geldt ook voor moeizaam contact met ouders. Deze drie dimensies hebben alles met elkaar te maken en kun je niet afzonderlijk bekijken. Het zijn aspecten van dezelfde werkelijkheid, van waaruit je gedrag observeert.

De eerste drie dimensies zijn vooral om te leren begrijpen. De vierde dimensie is om te werken aan de motivatie en de verandering.

2.4. Voorwaarden om tot een gezonde ontwikkeling te komen

Bij het vormen van een gezin verandert de posities binnen de familie. Door de geboorte van een kind verandert er veel in het leven van een man en een vrouw. De man wordt vader, en de vader wordt opa enz. en zo wordt er gegeven door de nieuwe generatie. Een kind geeft aan zijn ouders en grootouders door er te **zijn**.

Ouders kunnen geven door te investeren in het kind door in de eerste plaats liefde, aandacht en verzorging te geven. Ouderteams geven transgeneratieel aan de toekomst, dat wil

zeggen dat ieder ouderteam investeert in de toekomst. Gevende ouders roepen bij het kind het verlangen op om terug te geven. Dit wederzijdse zorgpatroon, dat door loyaliteit wordt voortgestuwd, is van belang voor het opbouwen van de eigenwaarde van het kind. "Wat ik aan papa en mama geef, is kostbaar voor hen" (Groeneboer, 1998).

Als het kind in het gezin leert om goed voor zichzelf te zorgen, leert om een eigen mening te ontwikkelen en ook zijn grenzen mag aangeven, dan zal het kind dat later ook in zijn leven kunnen in zijn werk, huwelijk en eigen gezin. In het gezin leer je de basisvaardigheden voor de toekomst en daar mag je ook oefenen, je mag fouten maken. Ouders leven het leven voor en zijn de basis van het vertrouwen. Ouders zijn betrouwbaar als ze het belang van het kind onder ogen kunnen zien en kunnen investeren in het leven van hun kinderen. Dat leren we in de psychologie, in de relationele ethiek en ook in de bijbel. Paulus schrijft in Efeziërs 6: 4a: *"Ouders, behandel uw kinderen zo dat zij niet dwars en haatdragend worden."*

Bewustwording

Dit gegeven is een prachtige theorie, maar hoe doe je dat in de praktijk? Elk ouderpaar is weer een nieuwe kans. Je kunt ervan uitgaan dat alle ouders het beste willen voor hun kind, het kind moet gelukkig zijn en slagen in het leven. Omdat we leven in een gebroken wereld en we als ouders te maken hebben met de invloed van de vorige generaties waarin we zijn opgegroeid, is dit best lastig. Ook jouw ouders hadden te maken met invloeden uit het verleden, zoals ziekte, oorlog, verdriet, armoede. Je kunt van generatie op generatie in de onmacht zitten en steeds patronen doorgeven die je eigenlijk helemaal niet wilt doorgeven. Als je je dat bewust bent, kun je gaan veranderen.

Het gezin is de veilige plek waar een kind zich kan ontwikkelen. Het kind leeft de eerste jaren van zijn leven in de geborgenheid van het gezin, maar moet leren om de geborgenheid te vinden in zichzelf. De basis van het vermogen om te vertrouwen, wat veilig was in de ouderlijke omgeving, wordt omgezet in het vermogen om jezelf te kunnen vertrouwen. Dit is stapje voor stapje los laten.

Psychologische ontwikkeling (volgens Nielsen (School voor Pastoraat, 2011)):

Liefdesmotivatie	Stimulus	Vrucht
Emotionele liefde 0-2 jaar	Affectie van beide ouders	Veiligheid Geborgenheid Vertrouwen
Eigen liefde 2-4 jaar	Discipline	Verantwoordelijkheid Relationeel
Seksuele liefde 4-5 jaar	Man/vrouw-voorbeelden van beide ouders als referentiekader en als bevestiging	Goed geworteld in identiteit als man en vrouw
Gemeenschappelijke liefde 6-12 jaar	Samen optrekken Samen spelen Gezinsleven Vriendjes en vriendinnetjes	Later in het leven goed kunnen samenwerken in teamverband
Takenliefde 6-12 jaar	Kleine opdrachten vervullen Leren opruimen en afmaken van opdrachtjes	Waar je aan begint kun je afmaken
Onvoorwaardelijke liefde 6-12 jaar	Leren dat liefde niet aan voorwaarden is verbonden: je mag fouten maken	Onvoorwaardelijk van iemand kunnen houden

Wij brengen veel tijd door met de kinderen op school en leveren een belangrijk bijdrage in de fasen van ontwikkeling. We helpen de kinderen bij het volbrengen van taken en het ontwikkelen van leerprocessen. Een stevig zelfbeeld is de vrucht van de ontwikkeling van de liefdesmotivaties.

2.5. Bijbelse visie op de mens

God heeft de mens geschapen met als doel om in relatie te staan met Hem en met de medemens. We hebben het leven van God gekregen. Je bent gewenst en geliefd en daarom mag je je plaats innemen. Ook in de gebroken wereld waarin we nu nog leven.

Door als mens Gods genade en zijn beloften aan te nemen, krijg je ruimte om te leven. Je mag je steeds meer laten vernieuwen naar het beeld van je Schepper. In Romeinen 8:29 lezen we: *"Hij heeft ons er tevoren toe bestemd om het evenbeeld te worden van zijn Zoon"*. En in Kolossenzen 3: 9-10: *"... en de nieuwe mens hebt aangetrokken, die steeds vernieuwd wordt naar het beeld van de Schepper en zo tot inzicht komt"*. Dat is wat God graag in je wil werken. Je hoeft als mens je bestaan niet te verdienen, je bent een geliefd kind van God door Zijn Zoon Jezus Christus. Hierin ligt je identiteit.

Door in relatie te staan met God en zijn Heilige Geest mag je van daaruit leven.

Door zorg te besteden aan relaties met je medemens bouw je aan Gods koninkrijk. God gaat respectvol met zijn schepselen om en heeft de mens een eigen **wil** (autonomie) en verantwoordelijkheid gegeven. Met dat voor ogen mogen we ook met elkaar omgaan.

Hierbij is belangrijk dat we onze grenzen ook kunnen aangeven, denk hierbij aan opgaan in je werk of de kerk. Je kunt jezelf als het ware "leeg" geven en daardoor zelf niet meer tot je doel komen in het leven dat God je heeft gegeven.

2.6. Verantwoordelijkheid

God heeft de mens verantwoordelijkheid gegeven, dit is een belangrijk thema in de bijbel. God spreekt Adam aan op zijn verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid maakt een mens tot mens. God heeft ook grenzen gegeven en deze heb je nodig voor de balans in het leven. In de zondeloze situatie draagt de mens verantwoordelijkheid en daar zijn consequenties aan verbonden. De mens was begrensd door God. Doordat de mens in zonde is gevallen, heeft de mens kennis gekregen van goed en kwaad. Daarvoor kende de mens het verschil niet tussen goed en kwaad, God wel. God heeft de mens daarvoor gewaarschuwd en ook de consequenties duidelijk verteld (Genesis 2). Door de zondeval kunnen we niet meer tot ons doel komen.

Door de zondeval hebben we te maken met een beschadigde grens, misleidingen en blokkades. Dit geeft chaos en wanorde. In deze gebroken wereld ondervinden we hiervan dagelijks de gevolgen. We zijn niet meer gericht op God, we kunnen niet goed meer omgaan met elkaar, we gaan zwoegend door het leven. Relaties zijn vaak gebroken en in onze tijd viert het individualisme hoogtij. We zijn van ons doel afgeraakt. Maar gelukkig is God met een reddingsplan gekomen (Galaten 5). Gods reddingsplan mocht niet ten koste gaan van de autonomie en de verantwoordelijkheid van de mens. Ieder mens heeft het recht om zijn eigen keuze te maken. In Gods reddingsplan heeft Zijn Zoon de straf voor ons gedragen en door de Heilige Geest kunnen we weer in verbondenheid met Hem leven, nu en bij Zijn terugkomst in volmaaktheid.

“We vragen dat u Gods wil ten volle mag leren kennen door de wijsheid en het inzicht die zijn Geest u schenkt. Dan zult u leven zoals het past tegenover de Heer, Hem volkomen welgevallig. U zult vrucht dragen door het goede dat u doet, uw kennis van God zal groeien.” (Kol. 1: 9 en 10).

Door Gods genade mogen we op aarde daar al een begin mee maken! Er is herstel mogelijk als we weer gericht raken op Jezus, want Hij is gekomen om de relatie tussen God en de mensen te herstellen.

2.7. Niemand heeft een perfect ontwikkelde motor

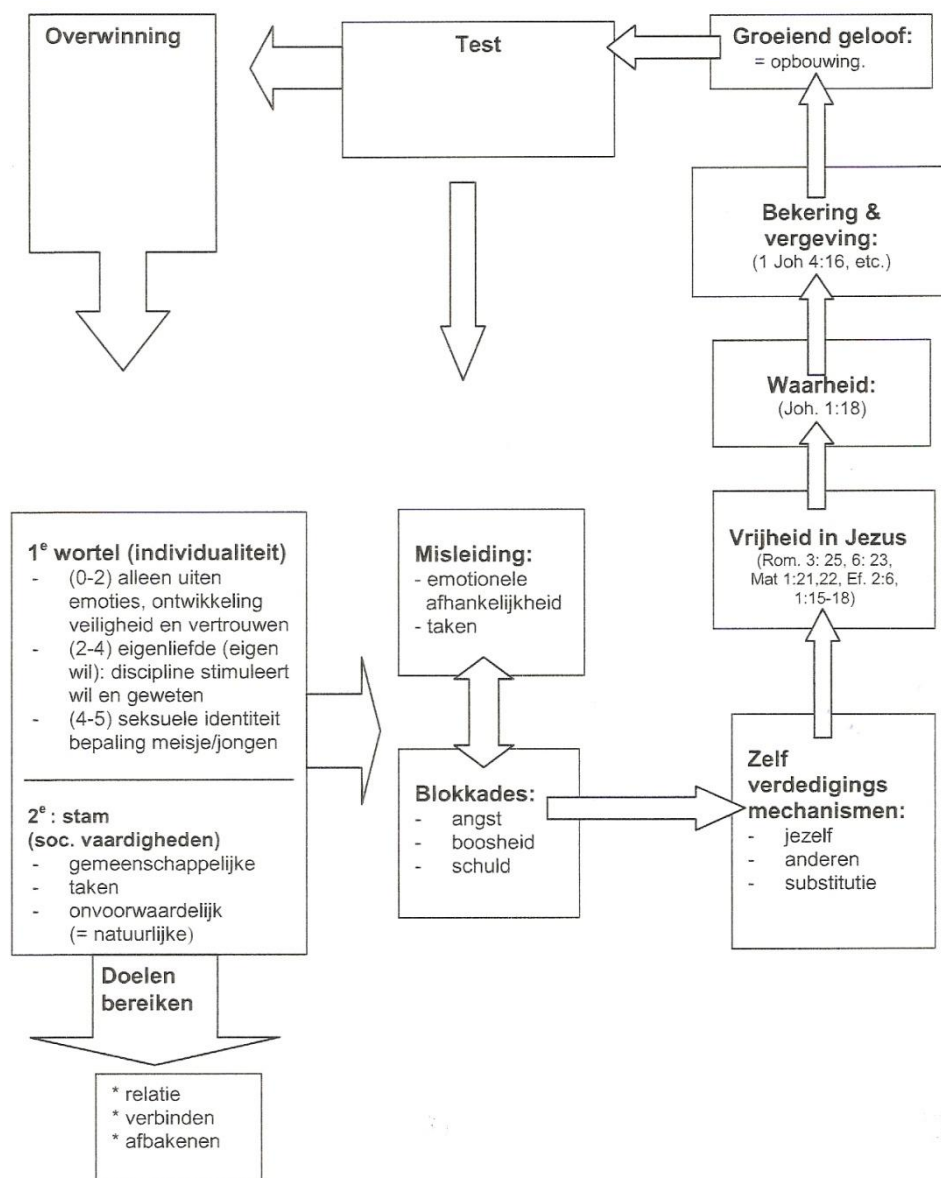
Je mag van Jezus gaan ontvangen! *“De geest van God, de Heer rust op mij.....Dat zijn de kinderen die de Heer heeft gezegend” (Jesaja 61:1-9).*

Geloof je dat en wil je gaan ontvangen?

Door de invloed van de zonden is er nood ontstaan in mensenlevens. Hoe gaan mensen om met de vervulling van hun nood? Om hier zicht op te krijgen is het Nielsen-model een mooi hulpmiddel. In dit model wordt zichtbaar hoe mensen vanuit hun nood in de misleidingen en blokkades terecht kunnen komen. Blokkades zijn angst, boosheid en schuld. Angst komt voort uit negatieve ervaringen uit het verleden, boosheid gebruik je om hindernissen uit de weg te ruimen die jou belemmeren en schuldgevoelens hebben te maken met je interne wet: wat is goed en wat is slecht, bijvoorbeeld bang om te falen, bang om afgewezen te worden. Dit is vaak het gevolg van onjuiste disciplines. Je ziet dat mensen dan gaan overleven in plaats van leven. Misleidingen zijn wat subtieler en vaak minder zichtbaar. Het kan zijn dat iemand zo opgaat in zijn carrière en dat de inhoud van zijn leven bepaald. Het kan zijn dat je

zo afhankelijk wordt van relaties dat het ten koste gaat van jezelf. Daardoor verbind je jezelf niet in vrijheid. Het lijkt positiever, maar je komt niet tot je doel. Als je te maken krijgt met blokkades en misleidingen in je leven heeft dit invloed op je relaties. Het onrecht dat daaruit voort vloeit heeft weer invloed in de generaties. Door de waarheid en de vrijheid die er in Jezus Christus is te leren kennen kun je meer en meer tot je doel komen! *“Hij is door God aangewezen om door zijn dood het middel tot verzoening te zijn voor wie gelooft. Hiermee bewijst God dat hij rechtvaardig is, want in zijn verdraagzaamheid gaat hij voorbij aan de zonden die in het verleden zijn begaan. Hij wil ons nu, in deze tijd, zijn gerechtigheid bewijzen: Hij laat ons zien dat Hij rechtvaardig is door iedereen vrij te spreken die in Jezus gelooft.”* (Romeinen 3: 25 en 26). Mensen die oordelen, willen zijn als God. God kan alleen oordelen. Dit is een belangrijk principe in de bijbel.

In het Nielsen-model krijg je zicht op hoe je uit je blokkades of misleidingen kunt komen (School voor Pastoraat, 2011).

Ook Jonas Buber (1903-1993) en professor Nagy, de grondlegger van de contextuele wetenschap, ontwikkelden samen een belangrijk standpunt: ieder mens draagt verantwoordelijkheid om de nieuwe generatie te leren wat verantwoordelijkheid is. Professor Nagy droeg het mandaat van transgenerationale solidariteit uit in de door hem ontwikkelde contextuele wetenschap. Dit mandaat houdt concreet in dat ieder volwassen mens verantwoordelijkheid draagt om onrecht uit vorige generaties onder ogen te zien, te verwerken en zodoende voor de nieuwe generatie verantwoordelijkheid te dragen. Ieder volwassen mens heeft invloed op het leven van kinderen. Deze invloed gaat ver buiten het bereik van de ouders om. Ooms en tantes, grootouders, burens, leerkrachten, regisseurs van films en televisiemakers, allemaal beïnvloeden we de nieuwe generatie. Gelukkig kunnen we als volwassenen direct invloed uitoefenen door zorg en toewijding te hebben voor elkaar en voor de opvoeding van onze kinderen (Groeneboer, 2007). Koning Willem-Alexander sprak in zijn kersttoespraak uit 2013 over dat iedereen zijn eigen bijdrage kan leveren door verbinding te zoeken met anderen. Dat vraagt, volgens de koning, soms moed en zelfoverwinning doordat je weerstand hebt, maar het overwinnen van weerstanden geeft meer voldoening dan willoos en doelloos meedrijven op de stroom (Koning Willem-Alexander, 2013).

3. Bedreigingen in de ontwikkeling van het kind

Zoals we gezien hebben, heeft elke generatie invloed op de ontwikkeling van de nieuwe generatie. Als een kind opgroeit in een gezin met huwelijksspanningen en echtscheidingssituaties kan het kind bedreigd raken in zijn ontwikkeling. Deze problematiek kan zichtbaar zijn, maar ook onzichtbaar. Het kind kan ander gedrag gaan vertonen, de leerresultaten kunnen veranderen. Wat doet het met een kind als vader of moeder hertrouwt en er nieuw gezin wordt gevormd? Hetzelfde geldt voor situaties waarin het kind te maken heeft met langdurige ziekte (lichamelijk of psychisch) van een ouder of een broertje of zusje. En wat gebeurt er als er rouw is in een gezin? Of als ouders niet de kans hebben gekregen om onafhankelijk te worden van hun eigen ouders? Wat is de matrix waarin de ouders zijn opgegroeid? De kans is groot dat het kind ook weer opgroeit in afhankelijkheid en niet op eigen benen mag gaan staan. Als ouder kun je je hiervan bewust zijn, maar vaak ook niet. Je onbewuste levensscript (wat opgebouwd is in de kinder- en tienertijd) is je referentiekader om jouw kind op te voeden. Je wilt het misschien wel anders doen, maar hoe?

3.1 Thema's

In de contextuele wetenschap kijken we welke thema's er spelen als een kind bedreigd raakt in zijn ontwikkeling:

- Parentificatie is een thema dat je tegen kunt komen bij kinderen. Dit wil zeggen dat het kind 'als ouder' voor zijn ouders gaat zorgen. Parentificatie ontstaat als er nood is in het gezin en er onvoldoende hulp voor het kind is om zijn of haar zorgpatronen af te bakemen. Het kind gaat vanuit zorg voor de ouders, delen van hun verantwoordelijkheid overnemen. Het gaat ten koste van zijn eigen ontwikkeling.
Voorbeeld 1: Het kind gaat de zorg van de ouders overnemen voor het jongere broertje of zusje.
Voorbeeld 2: Ouders hebben regelmatig ruzie. Het kind kan hierop reageren door te **zorgen** dat de ouders zo min mogelijk ruzie krijgen door lastig gedrag te vertonen. Het kind fungeert dan als bliksemafleider van de problematiek van de ouders. Ook kan het kind **zorgen** door zich terug trekken en heel lief te zijn, geen aandacht te vragen en als het ware onzichtbaar worden. Vaak komen de frustraties als het gevende kind niet gezien wordt. Vooral in noodsituaties gaan kinderen vaak extra geven, wat door de ouders niet gezien wordt.
- Roulerende rekening: Als ouders in hun ontwikkelingsjaren niet hebben gekregen waar ze recht op hadden of als hen onrecht is aangedaan, is de kans groot dat ze gaan leunen op hun destructief recht naar onschuldige derden. Dit wil zeggen dat een ouder het gevoel heeft dat het recht heeft om vernietigend te handelen. De geschiedenis herhaalt zich als het ware. Kinderen zijn bij uitstek geschikt om een roulerende rekening te vereffenen vanwege hun grote loyaliteit naar ouders toe. Dit zie je bijvoorbeeld bij mishandeling en seksueel misbruik. Ouders zijn niet in staat om dit onrecht te stoppen. Hier is professionele hulp nodig.

- **Verticale loyaliteit:** Dit is loyaliteit aan je ouders van wie je het leven ontving. Het is wezenlijk, het raakt de bron van zijn leven, het is existentieel. De beweging van het geven en ontvangen van de ouders naar het kind en van het kind in de zorg voor de ouders. Deze loyaliteit kun je nooit ontkennen. De band tussen ouders en kinderen is onverbreekbaar! Het kind zal teruggeven door de investering die ouders hebben gedaan. Het teruggeven aan de ouders is minimaal in de kinder- en tienerjaren en daardoor niet in balans. Dat gaat pas komen in het volwassen leven, als de wederzijds afhankelijkheid gaat ontwikkelen. Deze verticale loyaliteit komt levensgroot naar voren als deze in het gedrang komt. Als ouders door hun eigen onmacht blokkeren in het geven aan hun kind kan er verwaarlozing, mishandeling en zelfs verlatenheid plaats vinden (Mulligen, 2011). De relatie tussen leerling en leerkracht is ook een verticale relatie, evenals een hulpverleningsrelatie.
- **Zijnsloyaliteit:** Je mag loyaal zijn aan je zelf en aan je familiewortels. Deze loyaliteit groeit steeds verder in de fase van de onafhankelijkheid. Het kind mag keuzes maken in het leven die voor hem belangrijk zijn, passend bij de ontwikkelingsleeftijd. In deze fase heeft het kind betrouwbare ouders nodig die hem aanmoedigen, die niet eisend zijn om te ontvangen, maar juist de houding hebben van geven door los te laten. Je mag een eigen mening vormen, je afbakenen van je ouders en je eigen leven gaan leiden. "Jij mag namens jezelf gaan leven en jouw keuzes zijn de beste keuzes". Hierdoor ontwikkelt het kind zelfstandigheid, het kind leert op eigen benen te gaan staan en voor zijn mening uit te komen. Daardoor ontwikkelt het kind zelfvertrouwen, dit is van groot belang in de maatschappij en in horizontale relaties (Groeneboer, 2007).
- **Horizontale loyaliteit:** Het zijn de zelfgekozen relaties in het leven: vriendjes en vriendinnetjes, maar het is ook de loyaliteit tussen broers en zussen. In de horizontale loyaliteit is het belangrijk dat het geven en ontvangen in balans is. De horizontale relatie vraagt om wederzijdse afhankelijkheid. Als een kind niet in de schuld mag staan bij zijn ouders leert het dat ontvangen tot geven verplicht. Horizontale relaties komen tot groei en bloei als er een rechtvaardige balans is tussen geven en ontvangen. Ieder mens heeft de psychologische behoefte om te ontvangen, omdat je waardevol bent. Maar ook om te geven, omdat wat jij geeft waardevol is voor de ander. "Erkennen en erkend worden, begrijpen en begrepen worden, het zijn basisbehoeften die in een volwassen relatie door de dialoog gecommuniceerd worden. Het levert de vrucht op van betrouwbaarheid, van waarde en van betekenis zijn" (Groeneboer, 2007; p. 51).

Het is belangrijk dat er evenwicht is in de loyaliteitsverhoudingen. Ouders geven veel aan hun kind, maar ontvangen er ook veel voor terug. Bij het opgroeiende kind wordt er door de ouders meer aan het kind gegeven dan dat het kind aan de ouders geeft. Wat het kind aan de ouders geeft moet passend zijn bij de leeftijd en de actuele situatie. Als ouders te weinig ruimte bieden aan het gevende kind, doen ze het kind onrecht aan. Ouders die niet of te weinig geven aan hun kinderen doen hun kinderen ernstig onrecht aan! Dit kan voortkomen doordat de ouders zelf als kind te weinig hebben ontvangen van hun ouders en hun kinderen die tekorten nu moeten opvullen. De verhouding tussen geven en ontvangen is uit balans geraakt. Hierdoor ontstaat fundamenteel onrecht in het leven van het kind.

Het onrecht dat het kind is aangedaan, verhalen ze meestal niet op hun ouders, maar op onschuldige derden: ze zijn lastig op school, onverschillig, gaan pesten, agressief gedrag in de pauze, etc. (Mulligen, 2011).

4. De contextuele rol van de leerkracht

Wil je als leerkracht bezig gaan met de contextuele benadering dan vraagt dat dat je bewust kijkt naar je eigen context, leer je eigen geschiedenis kennen. Het is belangrijk jezelf daar begrip en erkenning voor te geven. Durf jezelf bijvoorbeeld de vraag te stellen: Wat kan mij blokkeren in mijn werken met kinderen en hun ouders. Door hier zicht op te krijgen kun je er aan gaan werken en als het nodig is hulp in schakelen.

Vanuit de dynamische driehoek, hebben we gezien hoe belangrijk het is dat die gelijkzijdig en niet opengebrouwen is. Krijg je te maken met moeilijke situaties in de relatie met kinderen en hun ouders, ga dan na wat helpend is. Het allerbelangrijkste is dat je verbonden bent met het kind en zijn ouders. Je kunt zorgen doordat je het kind ziet in zijn nood. Dit doe je door erover te spreken met het kind, benoem wat je ziet. Hiermee geef je het kind erkenning. Praat nooit oordelend over zijn ouders naar het kind. Dit is niet helpend en daarmee word je als leerkracht onbetrouwbaar voor het kind en het kind zal zich gaan afsluiten voor jou als hulpbron. *“Niemand dan alleen jij mag negatief praten over je ouders”* (Groeneboer, 2007; p. 48). Wat erkenning precies is en hoe je dat doet zal ik verderop in het hoofdstuk uitwerken. Bedenk dat de school voor het kind een veilige plek is. Hier kan het kind zijn zorgen en spanningen voor een deel achter zich laten. Het kan een signaal zijn als het kind niet graag naar huis gaat en na schooltijd bij jou in het lokaal blijft hangen. Verder is het belangrijk om een goed begeleidingsgesprek te kunnen voeren. In de contextuele benadering zijn drie aspecten heel belangrijk, namelijk meerszijdige partijdigheid, erkenning en het voeren van een dialoog. Dit zijn geen technieken, het werkt alleen als je betrouwbaar bent (Mulligen e.a. 2011). Wat houden deze aspecten precies in? We gaan ze één voor één bespreken.

4.1. Meerszijdige partijdigheid

- Meerszijdige partijdigheid: In een gesprek tussen ouders en leerkracht of tussen leerling en leerkracht is het van wezenlijk belang dat je alle partijen voor ogen hebt die een rol kunnen spelen. Elke schijn van partijdigheid moet vermeden worden. Als de leerkracht zich neutraal opstelt, kunnen ouders en leerling het gevoel krijgen zich niet begrepen te voelen en daardoor niet geholpen. De leerkracht móet partij kiezen voor zowel ouders als leerling. Je komt dus op voor de belangen van alle betrokkenen en dit moet een natuurlijk iets zijn. Anders zal het niet goed voelen voor alle partijen. Je kunt niet vanuit neutraliteit een dialoog beginnen. Je moet wel partij kiezen, maar dan voor alle partijen. Dit houdt in dat je kiest voor de één, zonder te kiezen tegen de ander. Je geeft ruimte en respect aan alle partijen, of die nu aanwezig zijn of niet.

Een gouden regel: *“zie achter iedere leerling met wie je in gesprek bent diens ouders staan en in ieder gesprek met de ouders hun kind. Daardoor houd je rekening met en heb je respect voor beider belangen. Wie zich partijdig opstelt verliest niet alleen de verworpen partij, maar tegelijk ook de andere partij”* (Mulligen, 2011; p. 107). Het klinkt misschien heel logisch, maar het is niet eenvoudig. Voordat je het gesprek aangaat is het belangrijk om hierbij stil te staan.

Als leerkracht moet je wel eens stoom afblazen in de lerarenkamer over een leerling of ouders. Hier moet binnenskamers ruimte voor zijn. Ga bij jezelf na of het alleen een ontlading is of dat het echt je houding is ten opzichte van het kind of zijn ouders. De meerzijdige partijdigheid gaat nog verder want ook jij als leerkracht en de school zijn een partij die je vertegenwoordigt en hebben recht op erkenning. Meerzijdige partijdigheid is ook belangrijk in horizontale situaties, bijvoorbeeld tussen leerlingen onderling of tussen leerlingen en leraren.

4.2. Erkenning

- **Erkenning:** In de contextuele benadering heeft het woord erkenning een belangrijke plaats. Het zegt meer dan een beloning, waardering of begrip. Met erkenning maak je de persoon als het ware "zichtbaar". Het gaat niet zozeer om wat hij doet, denkt of voelt, maar meer om wie hij is, hij doet ertoe, iemand is waardevol. Je wordt in je existentiële context aanvaard. *"De behoefte aan erkenning en begrip verbindt ons mensen... Wezenlijk in ons leven zijn onze relaties met anderen, in de eerste plaats de mensen dichtbij: de leden van het gezin, de familie, vrienden en collega's op het werk. (...) Mensen zijn mensen door andere mensen"*, luidt een Afrikaans spreekwoord (Koning Willem-Alexander, 2013). Bij erkenning gaat het om twee elementen, namelijk erkennen van wat iemand doet, maar ook erkennen van het onrecht dat iemand is aangedaan.

Bijvoorbeeld: Een meisje heeft een gehandicapte moeder en daardoor doet zij veel klusjes in huis omdat moeder het zelf niet kan. Je geeft als leerkracht erkenning voor wat ze doet, je benoemt het en daardoor maak je het zichtbaar (erkenning van wat ze doet). Tegelijk benoem je dat het soms wel moeilijk is dat haar moeder gehandicapt is en het ook fijn zou zijn als ze niet steeds klusjes voor haar moeder moet doen (erkenning van onrecht). Door het erkennen van zowel de verdienste, maar ook het onrecht wint het kind aan zelfwaardering. Dit komt ook haar zijnsloyaliteit ten goede. Als leerkracht word je voor het kind betrouwbaar, het kind ervaart dat de leerkracht zicht heeft op zijn relationele context. Het tweede wat het kind hierdoor leert is zelfafbakening. In menselijke relaties is het belangrijk wederzijdse belangen te behartigen. Zelfafbakening is het besef dat je terecht en met succes voor je eigen belangen kunt opkomen, zonder daarmee de belangen van anderen te negeren. Groeneboer 1998: *"De waardering en de erkenning die de ouders geven, zullen bepalen of de zorg gepast of ongepast is"*. Als een kind overvraagd wordt, bijvoorbeeld door parentificatie, zal het moeilijk zijn om op te komen voor zijn eigen belangen. Ook heeft het invloed op zijn eigen ontwikkeling.

Soms is het evenwicht tussen geven en ontvangen zo uit balans dat erkenning geven voor wat er gedaan is niet meer leidt tot herstel van een gezonde relatie. De pijn zit zo diep door het onrecht wat het kind is aangedaan dat alleen erkenning van dat onrecht nodig is. Daarna komt er pas ruimte voor een nieuwe benadering.

Van erkenning gaat een heilzame werking uit. De persoon groeit door erkenning in zelfwaardering en zelfafbakening. Ook als erkenning eenrichtingsverkeer is, heeft het waarde (Mulligen, 2011).

Intermezzo: casus

Vorig jaar had ik in mijn groep te maken met drie kinderen die een ouder verloren hadden, een tweeling hun vader en het andere kind zijn moeder. Van een ander jongetje was kort voor de geboorte zijn zusje overleden. Sterven en een geliefd iemand in de hemel hebben was een belangrijk thema dat jaar. Doordat ik ruimte gaf was het bespreekbaar en waren de kinderen er heel open over. Als de kinderen tijdens het kringgebed zelf mochten bidden was het een vast terugkerend gebed of God ook voor mama/papa in de hemel wilde zorgen en dat ze snel terug mochten komen. Dit ging heel natuurlijk. Het mooie en tegelijk ook het moeilijke voor jonge kinderen is dat ze er kinderlijk mee omgaan, maar gevoelens niet goed kunnen verwoorden. Signalen van buikpijn en je niet lekker voelen, horen daar bijvoorbeeld bij. Een van de kinderen heb ik de hele periode van ziekte en overlijden van zijn moeder in de klas gehad. Dit wil ik iets verder uitwerken.

Het jongetje was vaak met zijn gedachten ergens anders, kon zich niet concentreren en blokkeerde in zijn ontwikkeling. Dit had invloed op zijn leerprestaties. Het enige wat hij nodig had was veiligheid, liefde en geborgenheid. Doordat ik erkenning kon geven kwam er echte verbondenheid tussen hem en mij als leerkracht. Hij wilde veel op schoot en in mijn buurt zijn. Hij kon geen woorden geven aan zijn gevoel, maar in zijn gedrag kon hij aangeven wat hij nodig had. Door hierop in te gaan kon ik hem bieden wat hij nodig had en wat hij thuis veel moest missen. Aan de andere kinderen heb ik uitgelegd waarom hij vaker bij mij op schoot mocht zitten. Na het overlijden ben ik op condoleancebezoek geweest bij hem thuis. Hij vond het geweldig om de kist te laten zien en zijn overleden moeder die nog op bed lag. Ook moest ik haar aanraken en voelen dat ze koud was. Ik merkte dat dit heel belangrijk voor hem was. Hij drong er echt op aan om te voelen. Ik moest wel over een drempel maar kon dit voor hem doen. Bij de begrafenis zag ik hoe trots hij was op zijn moeder. Bij het binnen dragen van de kist liep hij er glunderend achter en zei: "hier komt mijn moeder". Het ontroerde me, maar ik kon vooral naar hem kijken door zijn ogen. Dit maakte het "makkelijker".

Na het overlijden hebben we een mapje gemaakt met foto's en andere belangrijke dingen voor hem. Dit mapje kwam regelmatig tevoorschijn om erover te praten. Ook hebben we een boekje gemaakt over rouwverwerking. Dit vond hij fijn om te doen. In de loop van de tijd was hij al dingen vergeten die hij een paar maanden daarvoor had gezegd. Doordat ik het opgeschreven had, konden we herinneringen terug halen. Je zag hem daar over nadenken en hij genoot er ook op een bepaalde manier van. Langzaamaan kwam er meer rust in zijn leven. Zijn vader is vrij snel hertrouwd, dit feit had voor hem een positieve invloed. Er kwam weer duidelijkheid en stabiliteit in zijn leven. Ook de liefde die hij voelt van zijn stiefmoeder is geweldig om te zien. Hij begon weer te stralen. Dit vertaalde zich in een kind die steeds beter in zijn vel kwam te zitten, weer kind kon zijn en ook ging spelen. Hij kon zich verder gaan ontwikkelen. We hadden in twee jaar een bijzonder band opgebouwd. We hebben het afgerond met een picknick vlak voor hij naar groep drie ging. We hebben het goed gehad samen!

Het is belangrijk dat er voldoende ruimte en plaats is voor verdriet. Verdriet moet je delen, dit is een belangrijk principe in de rouwverwerking. Zo help je het kind.

4.3. Dialoog

- Dialoog: In de contextuele begeleiding gaat, wat we onder dialoog verstaan, dieper dan wat we er in het dagelijks taalgebruik onder verstaan. Het is meer dan een tweegesprek. In contextuele zin betekent dialoog een werkelijke ontmoeting tussen mensen. Het gaat verder dan praten over studie, relaties en vrijetijdsbesteding. Het gaat om ontmoeting tussen mensen als personen in zijn totaliteit. De ontmoeting in de dialoog is gebaseerd op wederzijdse erkenning en heeft tegelijk als effect dat de wederzijdse erkenning verdiept wordt. Door de dialoog wordt bij allebei de zelfwaardering en zelfafbakening versterkt. Deze betekenis van dialoog is ontleend aan de filosoof Martin Buber (Mulligen, 2011). In de dialoog behartigt iedereen niet alleen de belangen van de ander, maar ook die van zichzelf. Kenmerkend voor een dialoog is dat de gesprekspartners er op uit zijn deze belangen voortdurend op elkaar af te stemmen en het wederzijds geven en ontvangen zo goed mogelijk in evenwicht te houden. Hierbij spelen verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid een belangrijke rol. Durf je elkaar rechtstreeks aan te spreken? Als het goed is, vindt er dan een dialoog plaats waarin je gehoord en gezien wordt en waarin je je waarheid kunt uitspreken. De dialoog heeft op deze wijze een helende werking. Ik denk dat het in oudergesprekken die wij als leerkrachten voeren vaak niet zover komt. In de eerste plaats is daar de tijd niet voor. Het is vaak een uitwisseling van welbevinden en leerresultaten van het kind. Vroeger werd er op de opleiding voor leerkrachten bijna geen onderwijs gegeven over het voeren van oudergesprekken. Gelukkig is dat veranderd, nu wordt er op de PABO wel les gegeven over het voeren van oudergesprekken. In het boek ‘Professioneel communiceren met ouders’ is bijvoorbeeld vertrouwen een thema: *“Vertrouwen ondersteunt en bepaalt de kwaliteit van iedere relatie”* (Bolks, 2011; p. 111). Als er tussen ouders en leerkracht geen vertrouwen is, wordt communicatie heel moeilijk. Je moet heel zorgvuldig zijn in je woordkeus en dan nog is de kans groot dat de ouders je verkeerd begrijpen. Als er wel vertrouwen is tussen ouders en leerkracht en je zegt iets niet zo handig, zullen de ouders toch begrijpen wat je bedoelt (Bolks, 2011). Het voeren van oudergesprekken is altijd een spannende bezigheid omdat het voor de ouders over hun eigen kind gaat. Alles wat er gezegd wordt, komt dichtbij. Als je in gesprek raakt over een probleem waar de ouders en de leerkracht zich allebei herkennen, heb je iets gezamenlijks. Als het herkend wordt als een gezamenlijk “probleem”, verloopt het gesprek vaak makkelijker. Toch kun je elkaar snel kwijt raken als je goed bedoeld een advies geeft dat niet aansluit bij de belevingswereld van de ouders. Dit kan gebeuren als één van beide ouders bijvoorbeeld de gedachte heeft “een leerkracht hoeft niet te doen alsof hij de oplossing weet”. Je weet niet waar deze gedachte vandaan komt. Zoals we gezien hebben in paragraaf 2.7. kun je als mens leven vanuit blokkades en misleidingen. In de eerste plaats kan dat voor de persoon zelf een probleem zijn. Je kunt hierdoor niet tot je doel komen en daardoor neem je ook een heel gezin mee. Dit kan grote gevolgen hebben voor alle gezinsleden. Je krijgt dan te maken met de roulerende rekening en alles wat daaruit voortvloeit. Als het gesprek niet goed wordt afgesloten, zal dit invloed hebben in de omgang met het kind. De dynamische driehoek is niet meer in balans en het kind raakt bedreigd in zijn ontwikkeling.

Als leerkracht heb je door de dialoog ook te maken met je eigen zelfwaardering en zelfafbakening en met je eigen context. Het is belangrijk dat je jezelf kunt afbakenen anders kan een moeilijk gesprek veel met jezelf doen. Dit kan positief uitwerken, maar het kan je ook helemaal uit balans halen. Of je wilt of niet, je moet je altijd realiseren hoezeer je eigen context meespeelt in het gesprek met de leerling, dit geldt ook in het gesprek wat je met ouders voert.

Het is voor het onderwijs ook gunstig om in dialoog te treden met de leerlingen. Hierdoor kom je erachter hoe de leerlingen de lessen beleven en welke moeilijkheden ze in het huidige onderwijs ondervinden en wat voor gevolgen dat kan hebben, bijvoorbeeld faalangst, onoverzichtelijkheid etc. Hierdoor kun je je onderwijs verbeteren.

4.4. Grenzen aan de begeleiding op school

Het is belangrijk om steeds na te denken of je als leerkracht op de goede manier bezig bent in de begeleiding van de leerling. Merk je dat je handelingsverlegen wordt, ga dan op zoek naar hulp (voor de één zal de grens eerder bereikt zijn dan voor de ander). Het is goed om er met je internbegeleider over te spreken. Het kan dan zijn dat je samen tot de conclusie komt dat het beter is de zorg te delen in een groter team. Bij ons op school heet dat het zorgteam, hierin zitten mensen die vanuit hun eigen specialisme meedenken bij de zorg die er is rondom het kind. Ik wil er voor pleiten dat er in het zorgteam ook iemand zitting neemt die contextueel geschoold is.

Als school moet je helder hebben wat het doel en de taak is van de school. In de eerste plaats is de school een pedagogisch didactisch en geen therapeutisch instituut. Het is niet verstandig als de leraar zich opstelt als therapeut. Het kan moeilijk zijn om in te schatten tot hoever je als leerkracht moet gaan. Als vertrouwenscontactpersoon weet ik hoe moeilijk dat kan zijn.

Contextuele leerlingbegeleiding leidt er heel vaak toe dat een leerling zich gezien en begrepen voelt en de begeleider in vertrouwen neemt. Door het vertrouwen durft het over de thuissituatie te vertellen. Het is belangrijk dat de leerling weet dat je er (in principe) met niemand over praat. Soms is het nodig dat er hulp gezocht wordt die jij als leerkracht niet kunt geven, maar je vertelt aan het kind dat je dat nooit doet zonder er eerst met hem over te praten. Het gaat erom dat het kind weet dat je als begeleider je best doet dat er hulp komt. Als je moet doorverwijzen moet je er alles aan doen om ook het vertrouwen over te dragen. Spreek je vertrouwen naar het kind toe uit over de hulpverlener. Maak duidelijk dat hij/zij vaker kinderen helpt die problemen hebben, "het is zijn/haar werk, net zoals ik juf/meester ben".

Geef ruimte aan teleurstelling bij het kind dat iemand anders het verder moet doen. Het kind heeft immers jou in vertrouwen genomen.

Ook voor de begeleidende leerkracht kan het moeilijk zijn om het uit handen te geven, vooral als je na de verwijzing niets meer hoort. De leerkracht heeft meestal behoefte aan

erkenning en aan evaluatie van zijn eigen handelen in dit proces. Verwijzing betekent echt overdragen en loslaten. Volgens de beroepscode van hulpverleners doen ze geen mededelingen over de behandeling. Je mag het kind ook niet "uithoren". Je gaat net als met andere kinderen met hem om. Na een poosje kun je wel een belangstellende vraag stellen in de vorm van: "Hoe gaat het bij je nieuwe begeleider?" zonder op de inhoud door te vragen. Voor de leerkracht is het prettig als de hulpverlener contact legt als blijk van erkenning voor de verwijzing en de benodigde gegevens.

5. Conclusies en aanbevelingen

Jij als leerkracht bent een belangrijk schakel in het leven van een kind. Kinderen brengen veel tijd door op school. Door het kind erkenning te geven en zichtbaar te maken wat het doet, ben je helpend bezig. Dit geldt voor alle leerlingen, maar in hoge mate voor het kind in de knel.

Praktische adviezen op een rijtje:

- Denk aan de dynamische driehoek.
- Ga respectvol met je leerling en zijn ouders om, weet dat er een levensverhaal achter elke persoon zit. Mensen maken mensen tot mensen. Denk hierbij aan blokkades en misleidingen.
- Stel jezelf de vraag of het helpend is wat je doet.
- Ken je eigen grenzen.
- Leerproblemen los je niet alleen op door harder te werken en meer te investeren in je lesgeven. Probeer er achter te komen waardoor het kind niet tot betere prestaties komt.
- Ook naar leerprestaties kun je vanuit de eerste drie dimensies kijken (feiten, psychologische ontwikkeling en interactie) en vanuit de vierde dimensie kan alles in beweging komen.
- Weet je gemotiveerd door de gedachte: "Een kind is meer dan zijn prestaties".
- Laat iemand die contextueel geschoold is zitting nemen in het zorgteam.
- Houdt regelmatig sessies over het thema: "Hoe kijkt God naar jou als leerkracht, hoe kijkt God naar de leerling en zijn ouders?" God zegt: "**Je bent mijn geliefd kind!**" (Psalm 139). God zal er altijd voor je zijn. Wat geweldig dat we in het christelijk onderwijs die basis hebben.
- De levensstijl van **het Koninkrijk** is vaak fundamenteel anders dan de levensstijl van de wereld om ons heen. De levensstijl van Gods Koninkrijk maak je je als team niet eigen door er alleen over te horen en te praten. Dit ontstaat door bewustwording en oefening door elkaar erop te wijzen en ernaar te handelen.

6. Samenvatting

De context waarin het kind opgroeit heeft meer invloed dan ons vaak lief is. De invloed uit vorige generaties kan een positieve rol spelen, maar kan de ontwikkeling ook negatief beïnvloeden. Het gezin waarin iedereen opgroeit heeft te maken met invloeden vanuit vier verschillende generaties. Denk hierbij aan het genogram. Doordat het leven niet statisch is, blijven relaties in beweging en heeft elke relatie en generatie zijn eigen invloed. Een kind groeit uit tot volwassenheid, participeert in de samenleving en gaat nieuwe relaties aan. Hoe het nieuwe ouderteam invulling kan geven aan het opvoeden van hun kinderen en ruimte kan geven aan de psychologische ontwikkeling van het kind, heeft voor een groot deel te maken hoe “vrij” zij zelf kunnen zijn.

Er zijn gebeurtenissen in het leven die ouders niet zelf in de hand hebben en grote invloed hebben in het leven van hun kind en hun eigen leven. Op school hebben we te maken met schrijnende situaties in gezinnen. Door erkenning te geven, meerzijdig partijdig te zijn kunnen we het kind en zijn ouders helpen en van enorme betekenis zijn in hun leven. Contextuele hulpverlening kan heel helpend zijn in gezinnen. Er kunnen zich situaties voordoen waarin je ouders kunt helpen door ze hierop attent te maken. Het is belangrijk dat je dan echte dialoog met ze hebt om zoiets te kunnen zeggen, anders maak je eerder brokken dan dat je ze verder helpt. Als ze met hun problemen aan de slag kunnen gaan nemen ze verantwoordelijkheid voor de komende generaties. Het kan ook van toepassing zijn in je eigen leven. Door hulp te vragen kun je je leven weer stap voor stap herstellen. Denk hierbij aan het Nielsen-model. Als je de waarheid in Christus hebt leren kennen biedt dat fantastisch perspectief, Zijn Geest wil je daarbij helpen.

Door uit te dragen dat het kind en zijn ouders er toe doen om wie ze zijn en wat ze doen heb je grote invloed op de ontwikkeling van het kind en zijn leerprestaties.

Het helpt je door vier dimensionaal te kijken en vanuit de dynamische driehoek te werken.

Als leerkrachten kennis hebben van de contextuele wetenschap krijgen ze meer zicht op hoe ze de kinderen en ouders kunnen begeleiden in de schoolperiode. In hoofdstuk 5 wordt dit concreet gemaakt in een aantal adviezen.

Literatuur

- Bolks, T. (2011). *Professioneel communiceren met ouders*. Zutphen: Boom Lemma.
- Groeneboer, H. (1998). *Leven of overleven*. Hoogblokland: Koinonia
- Groeneboer, H. (2003). *Op de schouders van ouders: in vrijheid verbonden*. Hoogblokland: Koinonia.
- Groeneboer, H. (2007). *Samengesteld*. Gorinchem: Koinonia.
- Krols, N. (2008). *Gedragsstoornissen van kinderen zijn een opvoedingsprobleem*. Weliswaar, 84.
- Mulligen, W. van, Gieles, P., Nieuwenbroek, A., (2011). *Tussen thuis en school: over contextuele leerlingbegeleiding*. Leuven (België): Uitgeverij Acco.
- Nederlands Bijbelgenootschap (2004). *Bijbel* (De Nieuwe Bijbelvertaling, eerste druk). Heerenveen.
- Onderwaater, A. (2011). *De onverbrekelijke band. Inleiding en ontwikkelingen in de contextuele therapie van Nagy*. Amsterdam: Pearson.
- School voor Pastoraat (2011). *Reader eerstejaars cursus 2011-2012*, Gorinchem: Koinonia
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2013), *Samen scholen*. Den Haag.
- Koning Willem-Alexander (2013). *Kersttoespraak 2013*. Den Haag.
(<http://www.koninklijkhuis.nl/nieuws/toespraken/2013/december/kersttoespraak-2013/>)

Nawoord

Als leerkracht kun je wel degelijk iets doen voor een kind in nood. Het is niet eenvoudig, maar wel de moeite waard. Ik hoop je zicht gegeven te hebben op problemen die zich voor kunnen doen in het leven van kinderen en hun ouders. Als onrecht stopt, gaan kinderen zich ontwikkelen! In afhankelijkheid van onze trouwe Vader in de hemel mogen we ons werk doen. God vertrouwt ons kinderen toe en jij kunt als leerkracht van onschatbare waarde zijn in het leven van een kind in nood!

Het maken van deze scriptie was voor mij een pittige klus. Ik ben blij dat de omgeving mij moed heeft ingesproken om door te gaan en ik het heb kunnen afronden. Een speciaal dank je wel voor mijn geliefde Gerrit Jan. Zonder zijn hulp was de uitwerking niet zo mooi geworden. En chapeau voor iedereen die een scriptie heeft geschreven in z'n leven! Ik weet nu wat het inhoudt ☺.

Ik wens je Gods zegen toe in je werk.

Ageeth Bolks
20 januari 2014